

پاتوق عصرگاهی همسایه‌ها

عصرها که می‌شد، پس از آب و جارو شدن کوچه، کم‌کم سر و کله‌شان پیدا می‌شد، هر کسی چیزی با خودش می‌آورد، یکی چای و یکی تخمه، یکی هم شاید یک بغل سبزی و باقلا برای پاک کردن. صحبت‌ها که گل می‌کرد، از بیکاری شوهر راضیه خانم گرفته تا دعوای زهرا خانم و عروسش، نقل مجلس می‌شد.

سنت کوچه‌نشینی از بین رفت

پاتوق عصرگاهی همسایه‌ها

جام جم آنلاین: عصرها که می‌شد، پس از آب و جارو شدن کوچه، کم‌کم سر و کله‌شان پیدا می‌شد، هر کسی چیزی با خودش می‌آورد، یکی چای و یکی تخمه، یکی هم شاید یک بغل سبزی و باقلا برای پاک کردن. صحبت‌ها که گل می‌کرد، از بیکاری شوهر راضیه خانم گرفته تا دعوای زهرا خانم و عروسش، نقل مجلس می‌شد.

خلاصه اتفاقی نبود که تا چند محله آن طرف‌تر نیفتاده باشد و در این اجتماع پرشور و کوچک، درباره آن صحبت و تحلیل و تفسیری به میان نیاید.

اگرچه این محافل به قول مردهای کوچه بدون غیبت نمی‌گذشت، اما همه از حال هم باخبر بودند. کافی بود یکی از همسایه‌ها مهمانی یا عروسی داشته باشد یا خدای ناکرده عزیزی را از دست بدهد، آن وقت بود که این جمع باصفای کوچه‌نشین به یاری‌اش می‌شتافت و نمی‌گذاشت آب توی دلش تکان بخورد.

بعدها که بزرگ‌تر شدم و هنوز در بعضی محله‌ها با چنین جمع‌هایی مواجه می‌شدم، به نظرم صفای گذشته را نداشت.

گاهی سنگینی نگاه‌ها همراه با پیچ‌پیچ‌ها، راه رفتن را سخت و سخت‌تر می‌کرد؛ نگاه‌هایی که با نوعی ورنانداز کردن، همراه و مملو از سوال بود، سوالاتی که اگرچه به زبان‌شان نمی‌آمد، اما در دودوی مردمک چشمانشان بیداد می‌کرد.

بزرگ‌ترین تفریح

کوچه‌نشینی گرچه تا همین دو سه دهه پیش تقریباً در تمام محلات و کوچه پس‌کوچه‌های شهرهای کشور رواج داشت؛ سال‌هاست که با تغییر شیوه زندگی، تقریباً در شهرهای بزرگ و در بسیاری از محلات از بین رفته است. هرچند هنوز هم می‌توان در برخی محلات پایین و قدیمی برخی از شهرها، آن را مشاهده کرد.

زهرا کاظمی، یکی از اهالی بیرم استان فارس است که بازار کوچه‌نشینی هنوز در شهرشان داغ است و به نوعی بزرگ‌ترین تفریح آنها به شمار می‌رود.

او که در حال گذراندن امتحانات پایان‌ترم دوره کارشناسی ارشد در تهران است، درباره این سنت می‌گوید: بیرم تقریباً بین دو استان فارس و بوشهر قرار گرفته و هوای بسیار گرمی دارد، به همین دلیل بهترین زمان برای بیرون آمدن و دورهم جمع شدن هنگام تاریکی و خنک شدن هواست. گرمی هوا از یک سو و نبود مکان تفریحی و سرگرمی بویژه برای خانم‌ها از سوی دیگر باعث شده است دور هم جمع شدن و دم در خانه نشستن، بزرگ‌ترین تفریح و سرگرمی افراد محله ما باشد.

وی با بیان این که در این اجتماعات اغلب محدودیت سنی وجود ندارد، می‌افزاید: در این جمع‌ها از دخترهای 20 - 15 ساله تا زنان 60 - 50 ساله را می‌توان در کنار هم دید. البته خانم‌های بیکار بیشتر وارد این جمع‌ها می‌شوند. بچه‌ها هم بخشی از این جمعیت هستند که تا آخرین لحظه در فاصله چندمتری از مادرشان مشغول تفریح و بازی هستند.

در حلقه زهرا و همسایگانش، مثل هر جمع اینچنینی دیگری، علاوه بر بساط چای، بساط صحبت و گفت‌وگو از خود و دیگران و به عبارت دیگر «غیبت» رونق خوبی دارد. اینها را هم زهرا می‌گوید و البته تاکید می‌کند که وضع گروه آنها کمی از دیگر گروه‌ها در کوچه‌ها و محله‌های دیگر بهتر است، چون گاهی بخشی از وقتشان به خاطر تحصیلات قرآنی زهرا به صحبت درباره احکام و موضوعات قرآنی می‌گذرد. کوچه‌نشینی نه‌تنها برای همسایگان زهرا که برای خود او نیز لذت زیادی دارد. او در توصیف این لذت می‌گوید: «عالی است! خیلی کیف دارد. اصلاً تنها تفریح‌مان همین است. واقعا خوش می‌گذرد.»

وی معتقد است گرچه کوچه‌نشینی برای برخی ساکنان محل چندان رسم خوشایندی نیست و حتی می‌تواند محل آرامش و آسایش

دیگر همسایگان باشد ولی همدلی و همراهی همسایگان را نیز به دنبال دارد؛ همدلی‌ای که امروزه در حال فراموشی است.

بیکاری؛ عامل کوچه‌نشینی

کوچه‌نشینی نه تنها در بیرم استان فارس که در بسیاری دیگر از شهرستان‌ها بویژه در استان‌های محروم کشور که درصد بیکاری بویژه در میان خانم‌ها زیاد است، هنوز مثل چند دهه پیش بازار داغی دارد. بر همین اساس یک پژوهشگر اجتماعی با بیان این که 52 درصد زنان خانه‌دار ایلامی اوقات بیکاری خود را در نشستن دم در منزل سپری می‌کنند، می‌گوید: این افراد علت کوچه‌نشینی خود را تنهایی و بیکاری اعلام کرده‌اند.

حیران پورنجف با بیان این که در شهر ایلام به دلیل کمبود امکانات فرهنگی، عدم دسترسی آسان به امکانات موجود، ضعف مالی و بیکاری، وجود تعصبات خانوادگی، زنان و دختران خانه‌دار برای استفاده از اوقات فراغت خود برنامه‌ریزی صحیحی ندارند، خاطرنشان می‌کند: در برخی محلات بویژه مناطق حاشیه‌ای، اغلب اوقات روز مشاهده می‌شود که تعداد زیادی از زنان داخل کوچه یا جلوی در منزل نشسته‌اند و مشغول صحبت با یکدیگرند. او این کار را یک آسیب می‌داند و معتقد است نداشتن برنامه و هدف مشخص چه در حوزه کار و فعالیت و چه در بخش اوقات فراغت، زمینه‌های ظهور و رشد شخصیت‌های ناسالم، کسل و خسته را بین مردم این مناطق بویژه زنان فراهم کرده است.

باید توجه داشت که بسیاری از کارشناسان معتقدند با توجه به رشد روزافزون مسائل و آسیب‌های اجتماعی در ابعاد روانی، اقتصادی، اجتماعی و ارتباطات، توجه به اقشار مختلف جامعه مهم‌ترین نیاز جامعه است. چه آن که رشد نگران‌کننده برخی آسیب‌های اجتماعی و درگیر شدن بخش قابل توجهی از جمعیت زنان با این آسیب‌ها از یک سو و ظهور و بروز سایر آسیب‌ها از جمله افسردگی‌ها و بیماری‌های روانی، طلاق و اعتیاد از سوی دیگر توجه به متغیرهای پیشگیرانه را ضروری کرده است؛ به طوری که می‌توان گفت اوقات فراغت، واقعیتی انکارناپذیر و بخش اساسی از زندگی هر فرد شده است و مسئولان باید برای گذران بهینه آن چاره‌اندیشی کنند.

همه اینها در حالی است که ساکنان مناطق حاشیه‌ای و کمتر برخوردار شهرها به دلیل در حاشیه قرار گرفتن و توجه ناکافی به سلامت روانی و اجتماعی آنها بیش از دیگران در معرض خطر و تهدید هستند؛ تهدیدی که این روزها کتمان‌ناپذیر به نظر می‌رسد.

فاطمه مرادزاده - جام جم